

ВИГОЛОДЖУВАННЯ ЛЮДЕЙ

Позбавлення або граничне обмеження продуктів харчування людей, доведення до голодування, голоду, виснаження, голодомору – є однією з величезних репресивних акцій, що стали в умовах тоталітаризму практикою сталінського керівництва. Голод віддзеркалював репресивну політику тоталітарної держави

Конфіскаційний характер хлібозаготівель, стягнення надвисоких податків призводили до голодування колгоспників та членів їх сімей.

Як свідчить повідомлення міністра МДБ УРСР Савченка до ЦК КП(б)У від 30 березня 1946 р., у переглянутих без відома адресатів листах жителів Київської, Вінницької, Житомирської, Чернівецької та Кам'янець-Подільської обл-й було висловлено більше 44 тис. скарг на неоплату праці в колгоспах і голод. А. Сталюк з с. Харпачки Вінницької обл. 28 липня 1946 р. у листі П. Симонову на адресу п/п 33592, наприклад, писала: „Ніхто про мене не думає, що я з дітьми хочу їсти. Поки ще літо, а що взимку буде? У дні війни все пережила, залишилася живою, а тепер з голоду доведеться померти“. Т. Шульк з с. Оринине Ориїнського р-ну Кам'янець-Подільської обл. 11 серпня 1946 р. писав на адресу Д. Шульк до Латвійської РСР: „У нас зараз справжній голод. Від спеки все посохло, з колгоспу хліба не дають і давати не будуть, сподіватися ні на що, страшна смерть перед очима“. „Микита Сергійович, батечко наш, заступник. Важко нам, обірвані ми, голі й босі, брудні й голодні, на людей не схожі, гірше худоби живемо. Ніколи нам не було так важко, як у цю хвилину. Люди з голоду мруть, діти від недоїдання стали каліками. Харчуємося ми лободою, корою... З колгоспу ми нічого не отримали... і як виконаємо план, то всі подохнемо... Допоможіть нам хоч у цьому році“, – благали голодуючі с. Попелюхи Піщанського р-ну Вінницької обл., звертаючись до М. Хрущова. „Живемо погано, бо їсти нічого, купити ні за що... Якщо ти живеш добре, то не думай повернутися додому, тому що у нас незносний голод, люди пухнуть і вмирають...“, – це рядки, виписані цензором з листа Т. Мельника, жителя с. Рункушев Старо-Ушицького р-ну Кам'янець-Подільської обл., надісланого до П. Снігура (п/п 022571) у квітні 1946 р. „...У нашому селі стано-

вище кепське. Люди голодують. Є багато опухлих від голоду. Немає ні хліба, ні картоплі...“ – сповіщав у листі, датованому 5 квітня 1946 р. Пороховський із с. Подібна Маньківського р-ну Київської обл. Селяни писали своїм рідним, благаючи про допомогу, про нестерпний голод, опухання та смерть дорослих і дітей.

За свідченням документів архівів, з 7 тис. 330 листів, виявлених військовою цензурою МДБ УРСР в процесі перегляду поштової кореспонденції за час з 10 квітня по 15 травня 1946 р., зі скаргами на продовольчі утруднення, 2 тис. 815 було відправлено цивільним населенням Кіровоградської обл., 3 тис. 557 – Київської, 589 – Кам'янець-Подільської, а також листи із Запорізької, Вінницької, Сумської, Одеської, Житомирської, Ізмаїльської, Полтавської обл-й. Як підкреслювалося в документі, автори листів переживали „великі продовольчі утруднення у зв'язку з відсутністю хліба й інших продуктів харчування, на цьому ґрунті мали місце смертні випадки“. „Ганяли нас щодня на полоття. Піду, рядок-два прополю і падаю непритомна...“, – згадувала Н. Плетінь з с. Костянтинівка Запорізької обл. й запитувала: ...А мене не засудять?“ (Це – за спогади.. – *Авт.*).

Через недоїдання, голод, швидко поширювалася по республіці дистрофія та супутні з голодом хвороби: висипний і зворотний тиф, ін. Найбільше – саме в „пік голоду“ – взимку 1946–1947 рр. та весною 1947 р. Виснаження дорослих та дітей на ґрунті голоду, опухання набули масового характеру. Так, про масове захворювання людей на дистрофію повідомляв у листі на ім'я секретаря ЦК КП(б)У Л. Кагановича секретар Полтавського обкому КП(б)У Марков, висловлюючи при цьому прохання про виділення пайкового хліба для 55 тис. 994 чоловік. В січні 1947 р. у ряді районів Ізмаїльської обл. нараховувалося 13 тис. 378 хворих на дистрофію, більшість яких не було госпіталізовано через відсутність харчування у лікарнях. Подібна картина спостерігалася і в ін. областях. Масовою захворюваністю дистрофією ставала серед залізничників. Документи архівів Міністерства охорони здоров'я, МВС і Служби безпеки України свідчать, що з 31 березня по 20 червня 1947 р. кількість хворих на дистрофію зростає з 635 тис. 844 чоловік до більш ніж 1 млн. 100 тис. чоловік. 80% таких нещасних припадало на село.

В колгоспі „Червона преса“ Дніпропетровської обл. на початку січня 1947 р. захворіли на дистрофію 40 сімей, 26 грудня 1946 р. до голови цього колгоспу з'явилися 10 колгоспниць: П. А. Берестова, А. Р. Гордієнко, В. Л. Прокопенко та ін. з вимогою надати допомогу хлібом, заявляючи, що їхні сім'ї пухнуть з голоду. Через відсутність у колгоспі хліба в допомозі їм було відмовлено. Сім'я колгоспника Головка з 7 осіб – двох дорослих і п'ятьох дітей, опухла. Сам Головка від виснаження помер, двоє його дітей були відправлені до лікарні. В Любимівській сільраді Дніпропетровської обл. з 39 потребуючих сімей 23 – удови, чоловіки яких загинули на фронті, 6 сімей демобілізованих з Радянської армії, 2 – інваліди війни, 3 сім'ї військовослужбовців. Сім'я члена колгоспу „1 травня“ Матвеева, з 6 чоловік, та військовослужбовця Родина, з 5 чоловік, через повне виснаження, відправлені до лікарні. У Ямбурзькій сільраді 3 сім'ї переселенців із Західної України були хворі на дистрофію. Сім'я переселенця І. Ф. Кузнера, з 7 чоловік, знаходилася у тяжкому стані. Від виснаження І. Ф. Кузнер помер.

В. Х. Дураченко з м. Лубни писала в січні 1947 р. В. Я. Дураченку листа до війська з таким проханням: „...Преси у свого начальства, хай тобі дадуть відпустку чи довідку, щоб твоїх дітей прийняли до дитбудинку, а то діти вже пухлі, і не знаю, що з ними далі робити. У мене самої пухнуть руки, так що знаходь сам вихід, таку муку далі переносити не можу. Спочатку опухали не так страшно, а зараз, як ранком встануть, так і очима не дивляться. ...Особливо пухне Льоня, пропали ми зовсім. В хаті на 2 пальці льоду, а ми голодні й босі, пропали ми, нещасні, й захисту нізвідки немає. На базарі у нас гірше, ніж було в 1933 р., все дорого... Мені страшно дивитися на жертви, які будуть вмирати з голоду. Гинемо як собаки, голодні, холодні й босі...“

Страждання від голоду, муки виснаження заставляли голодуючих вживати у їжу траву, різні сурогати, дрібних гризунів тощо. „Селяни змушені були їсти спориш та кропиву. Але від споживання цих рослин діставали водянку і вмирили. Першими вмирили чоловіки і діти. Люди від голоду втрачали розум, – згадувала Г. І. Михайлова з Кіровоградщини, – збирали різне коріння. Не було чим топити. Піч топили перекотиполем, або гнилою соломою“.

Діти до 12 років цілісінькими днями перебували у пошуках якогось поживку. Їли різну траву: щиріцу, лободу; корінці, бруньки дерев, жолуді, жом, качани з кукурудзи (без зерна), розкопували мишаки. Ловили ховрахів, горобців, жаб, мишей, ворон, граків, ракушок, слимаків – все, що рухалось.

Голод ще більше наростав і посилювався. Частішали смертні випадки. Хліб випікався з різними домішками: ячменя, проса, картоплі, ін. продуктів. Але й такого хліба було замало, не вистачало. Не було солі, мила.

Листи, спецповідомлення, донесення офіційних осіб 1946 р. інформували вищі органи влади про голодні набряки, опухання людей, виснаження селян, як правило, через відсутність продуктів харчування, невідачу хліба на трудовні. Облвиконком та обком КП(б)У Дніпропетровської обл. інформували М. Хрущова та Д. Коротченка про те, що у колгоспах області, особливо в Павлоградському, Щорському та ін. р-нах встановлено випадки голодних набряків у близько 2 тис. родин кількістю до 3 тис. чоловік. Захворювали у більшості випадків сім'ї загиблих на фронті воїнів Радянської армії, самотні люди похилого віку й багатосімейні, у яких був відсутній чи непрацездатний глава сім'ї, переселенці з Польщі, репатрійовані. Багато було випадків виснаження дітей на ґрунті голоду.

В районах Херсонської обл. продовольчої допомоги потребували 10 тис. господарств з населенням 50 тис. чоловік. Загальна чисельність колгоспних дворів в Одеській обл., яких необхідно було якось підтримати, складала 153 тис. чоловік.

Прагнучи вирватися зі смертельних об'ємів голоду, люди вживали у їжу жолуді, лущиння з картоплі, кору і листя дерев, бур'яни. Трудівники-хлібороби змушені були їсти м'ясо собак, кішок, загиблих тварин, від чого нерідко наражалися на небезпеку отруєнь.

Найбільше голод вразив село. Станом на 1 червня 1947 р. в Україні, за неповними даними, нараховувалося 1 млн. 74 тис. 314 дистрофіків, з яких 77,1% (828 тис. 429 чоловік) були сільськими жителями. Найбільше виснажених селян-дистрофіків було у Вінницькій обл. – 133 тис. 442 чоловіки, у Київській – 66 тис., у Харківській – 63 тис. 677, у Запорізькій – 56 тис. 507, в Ізмаїльській – 52 тис. 447, у Миколаївській – 50 тис. 807, в Дніпропетровській – 52 тис. 767, в Одеській – 48 тис. 316,

в Полтавській – 44 тис. 929, в Кам'янець-Подільській – 44 тис.533, у Херсонській – 36 тис. 312, в Сумській – 36 тис. 427 чоловік. На 20 червня 1947 р. в Україні було вже 1 млн. 154 тис. 378 дистрофіків.

Пік голоду припадав на зиму 1946–1947 рр., перетворившись весною і літом 1947 р. на голодомор.

Голодуючих селян з районів мешкання за межі України не випускали. Але голодна людська маса спрямовувалася в крупні промислові та адміністративні центри. Однак, і в містах населенню при постачанні хлібом за картками, з якого було знято багато утриманців та дітей, було теж сутужно. Голодуючі люди шукали порятунку.

ВИСНАЖЕНІ ГОЛОДОМ „ЗЛОЧИНЦІ“

З посиленням голоду зростали „крадіжки“ хліба. Статистика, що зберігається в архівах, свідчить: з 1 по 20 липня 1947 р., наприклад, в Україні було порушено 3001 справу, у т.ч. на тих, хто „крав“, – 1 тис. 426 справ. Голодні селяни збирали у полі колоски навіть під страхом смертельних покарань.

Головною причиною крадіжок та арештів була участь голодуючого населення в масовому збиранні хліба. Адже переважна кількість крадіжок зерна здійснювалася саме „гостропотребуючими“, тобто виснаженими голодом колгоспниками.

Було, звичайно, у післявоєнний час багато справжніх бандитів, лиходіїв. А голодуючі селяни, по суті, брали вирощений ними ж хліб. Адже держава першою обкрадала людей, використовувала їх працю, здоров'я, не забезпечуючи навіть елементарного прожиткового мінімуму для їх фізичного існування.

„Ожили ми, як заколосився хліб. Коли скосили хліба, діти пішли збирати колоски, але їх ганяли, били батогами, топтали кіньми, доводячи до нестями від переляку. Робили це сільські активісти. Їх називали чорноротими. Ні вони, ні їх родичі з голоду не пухли, сім'ї бригадирів і їх родичів не голодували“, – згадувала В. Чечина з Харківщини.

На зроблених вручну жорнах селяни мололи зерно і пекли коржики, оладки, ліпеники, маторженики... Але й цієї можливості вижити влада їх позбавляла.